

Szabó Máté

(az állampolgári jogok országgyűlési biztosa)

és

Pajcsicsné Csóré Erika

(szakmai főtanácsadó, OBH)

Jogvédelem a büntetés-végrehajtásban

A börtön világot a köztudatban még ma is valamiféle homály fedi. A jelenlévők azonban mindannyian tudjuk, hogy a bv. intézetekben fogvatartottak és az ott dolgozók mindennapjait szigorú, de alapvető emberi jogokat biztosító szabályok szerinti élet jellemzi. A büntetés-végrehajtás célja már nem elsősorban a megtorlás, hanem a fogvatartott szabadulás utáni boldogulása, társadalomba való beilleszkedésének elősegítése. A biztonságos fogva tartás mellett úgy kell dolgozniuk a büntetés-végrehajtási rendszer alkalmazottjainak, hogy a szabaduló elítéltek ne kerüljenek vissza, kemény, fegyelmezett körülmények mellett „jobb emberek” legyenek, mint amikor bevonultak az intézetbe.

Jogállamban természetesnek kell lennie, hogy a büntetések és intézkedések, valamint más, személyi szabadságkorlátozással járó szankciók végrehajtása olyan állami feladat, amely differenciált – jogi, szakmai, társadalmi stb. – ellenőrzés alatt áll.

Hazánkban kifejezetten a büntetés-végrehajtás ellenőrzésére szakosodott ombudsman nincs, de ez nem jelenti azt, hogy ez a terület kívül esne az általános ombudsman által gyakorolt sajátos külső kontroll köréből. Az országgyűlési biztos jogvédelmi szerepe az emberi jogok biztosítása területén megjelenik a büntetés-végrehajtás világában is. Az egyes fogvatartott egyéni ügyeiben fordulhat az országgyűlési biztoshoz, mint emberi, illetve állampolgári panasz fórumhoz.

1. Miért sorolja az ombudsman célkitűzései és törekvései közé a büntetés-végrehajtási intézetekben elhelyezett fogvatartottak, és a büntetés-végrehajtási dolgozók alkotmányos jogainak védelmét, érvényesítését?

Az Alkotmánybíróság 13/2001. (V. 14.) számú határozata a következőket tartalmazza: „Az állam büntető hatalmának önkényével, túlsúlyával szemben az egyént védő alkotmányos értékek történetileg elsősorban a büntetőjogra és

a büntetőeljárásra fogalmazódtak meg és váltak - különböző részletességgel - az alkotmányok részeivé. Ez azonban nem jelenti a büntetés-végrehajtásban megnyilvánuló állami büntető hatalom korlátlanosságát, a bűnösnek talált és büntetésre ítélt egyén teljes kiszolgáltatottságát. Az elítélt nem tárgya a büntetés-végrehajtásnak, hanem alanya, akinek jogai és kötelezettségei vannak. ... A büntetés-végrehajtás alkotmányos kereteinek szélső értékeit egyrészt az emberi méltósághoz, a személyi biztonsághoz való jog, másrészt a kínzásnak, a kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódnak és büntetésnek tilalma jelöli ki. Ezen belül a jogállamiságból, valamint az alapvető jogok lényeges tartalmának korlátozására vonatkozó alkotmányos tilalomból vezethető le, hogy a büntetések és az intézkedések végrehajtása címén az állam milyen mértékben avatkozhat az egyén életébe, korlátozhatja alapjogait és szabadságát."

A törvényes bánásmód a hatékony büntetés-végrehajtás nélkülözhetetlen eleme, hiszen a társadalom megtévedt tagjainál a törvényi előírások jövőbeli tisztelete és betartása hosszú távon csak a hatóságok példamutató magatartásával érhető el. Mindebből pedig következik, hogy fokozott figyelmet kell fordítani a személyi szabadságában korlátozott személyekkel való bánásmód törvényességének biztosítására, különös tekintettel az emberi jogok érvényesülésével kapcsolatos elvárásokra.

Ugyanakkor a bánásmód törvényessége keretében a fogvatartottól meg kell követelni a végrehajtás rendjének betartását, az intézetek nem részesíthetik őt jogszabályellenes kedvezményekben, nem lehet tiltott kapcsolat vagy összefonódás a személyi állomány tagja és a fogvatartott között.

Az országgyűlési biztos a fogvatartott jogi helyzetének védelméhez járulhat hozzá ellenőrzéseivel, vizsgálataival, alkotmányos joggal összefüggő visszasság feltárása esetén intézkedéseivel, az állam büntetőhatalmi igényének érvényesítését, valamint annak alkotmányos, törvényes keretek között tartását segítve.

2. A kínzás és embertelen bánásmód elleni ombudsmani fellépés, avagy az OPCAT magyarországi aláírása hiányából származó negatív hatások

A kínzást és megalázó bánásmódot elítélő nemzetközi egyezmény aláírását Magyarország négy évvel ezelőtti ENSZ-es emberi jogi szerződésben vállalta. Ezt négy év alatt nem tette meg.

Az országgyűlési biztos 2008-ban még lobbizott a csatlakozás érdekében, ennek során az érintett szervezetek képviselőinek részvételével hivatalában kerekasztal beszélgetés is létrejött. Több beadvánnyal fordult az Igazságügyi és Rendészeti Minisztériumhoz is, mígnem három év után egy olyan, rövid levelet kapott, hogy az aláírást követő munkát lehet ugyan ombudsmannal is csináltatni, de lehet egy külön bizottsággal is.

Az OPCAT hazai elfogadásával, egy sokkal közvetlenebb ellenőrző mechanizmus jöhetne létre, még a strasbourgi döntéseket is meghaladná, amelyeknek át kell folyniuk az állami apparátuson. Ha ugyanis Magyarország elfogadja az opcionális protokollt – az OPCAT-et –, akkor ki kell jelölni egy független szervet, amely Magyarországon az összes ilyen, úgynevezett detention centre-t, tehát ahol fogva tartás zajlik, rendszeresen és nemzetközileg elfogadható módon ellenőrzi. Ezt hazánkon kívül talán már az összes ex-szocialista ország és EU-tag elfogadta. Ehelyett mi tagjai vagyunk a nemzetközi szerződésnek, amelynek a keretében évente jön egy öt-hat fős testület (CPT) Magyarországra, és meglátogatja a bv. intézeteket is, megállapít problémákat, hiányosságokat, de nincs egy rendszeres ellenőrző mechanizmusunk.

A gazdasági válság miatt mára már erősödött az ombudsman abbéli aggodalma, hogy – a lengyel példához hasonlóan – a feladat ellátásához nem fog többletforrásokat kapni. Munkatársainak létszáma, továbbá a panaszok számának robbanásszerű emelkedése mellett, pótlólagos források hiányában nem lenne képes arra, hogy a nemzeti megelőző mechanizmus feladatait is megfelelően ellássa.

3. Az ombudsman által indított büntetés-végrehajtási projekt alapjai

A börtönben bekövetkezett gyanús halálesetek (pl. tököli bv.-ben 2007-ben fiatalkorúak követtek el fogvatartott társuk sérelmére emberölést, 2008-ban a kaposvári börtönben halt meg egy fogvatartott) arra utaltak, hogy Magyarország börtöneiben elkezdett terjedni az erőszak a fogvatartottak között és a büntetés-végrehajtási személyzet bizonyos csoportjainál is. Az erőszak, a kínzás és a megalázó bánásmód visszaszorítását ombudsmani eszközökkel nem lehet másként kezelni, mint az alkotmányos, vagy emberi jogok eseti sérelmeinek helyszíni vizsgálataival, ami nem más, mint az emberi kiszolgáltatottság valamilyen megnyilvánulási formájának tettenérése.

Amióta börtön, börtönőr és fogoly létezik, azóta jellemző a rabok

kiszolgáltatottsága, a börtönőrök körében pedig a túlkapásokra, a visszaélésekre és a kegyetlenségre való hajlam. A demokratikus jogelvek és a jogállamiság megköveteli, hogy a fogvatartás körülményei humánusak, oktató-nevelő jellegűek, társadalomba visszavezetőek legyenek.

A projekt keretében rendszeresen, esetleg meglepetésszerű ombudsmani vizsgálat jó lehetőséget ad arra, hogy az ombudsman fellépjen a büntetés-végrehajtásban a kínzás és embertelen bánásmód ellen. Megállapításait pedig rövidített formában, kiadványban (füzetben) összegezza és eljuttassa azokhoz, akik az ügy érdekében tenni tudnak/akarnak.

4. Néhány statisztikai adat kezdetektől napjainkig

Az országgyűlési biztosok mindig is kiemelt figyelmet fordítottak az élethez és az emberi méltósághoz való jog érvényesülésének vizsgálatára. E jogok sérelmét több esetben megállapították 1995. július 1-től napjainkig, és nemcsak a büntetés-végrehajtási intézetekben, hanem rendőrségi fogdáknban is, amíg nem lépett hatályba főszabályként az, hogy a személyes szabadságot korlátozó kényszerintézkedést bv. intézetben kell foganatosítani. A korábbi ombudsmanok pl. mintegy 25 esetben jártak rendőrségi fogdában és valamennyi megyei bv.-intézetben. A jelenlegi ombudsman vagy munkatársai pedig az elmúlt három év alatt 18 intézetet látogattak meg (ebben voltak egészségügyi intézetek is pl. IMEI, Nagyfa).

2007-ben 105 olyan panasz érkezett a biztoshoz, 2008-ban pedig 99, amelyek a büntetés-végrehajtási intézeteket érintettek. Ez az éves összes panaszhoz viszonyítva az ügyeknek körülbelül a 6 %-át tette ki. 2009-ben országos parancsnokságot érintő panaszok száma: 8 volt, 2010-ben eddig ugyanennyi érkezett. A helyi bv. intézetek ellen érkezett panaszok 2009-ben 166, 2010-ben eddig 172. Úgy tűnik, hogy mint általában, e területen is növekedés mutatkozik. A jelen ombudsmani ciklusban a hivatalból indult ügyek száma: 11, de ez sokkal több bv. intézetre terjedt ki.

Az ombudsmanok eddig egyetlen vizsgálatuk eredményeként sem tártak fel kínzást. Az embertelen, megalázó bánásmód tilalmával összefüggő visszásságot rendszerint az intézetek zsúfoltsága, a zárkák (illemhelyek) elhanyagolt állapota, az élelmezés vagy az ivóvíz hiánya esetén állapították meg. A biztosok többször is felhívták a figyelmet arra, hogy a fogva tartottakkal való bánásmód nagyban függ a velük foglalkozó személyzet élet- és munkakörülményeitől. Amennyiben ugyanis a hierarchikus struktúrában

dolgozó ember frusztrált vagy elégedetlen, azt azok felé továbbítja, akik neki kiszolgáltattak, illetve akikről gondoskodni köteles.

5. Az ombudsman vizsgálati lehetőségei, módszerei, tapasztalatai

Az ombudsmani vizsgálatok, mint minden területen, a büntetés-végrehajtás területén is indulhatnak hivatalból vagy panaszok alapján. Lehetnek helyszíni vizsgálatok, és lehet, hogy csak iratok alapján foglal állást egy-egy panaszügyben a biztos.

A helyszíni vizsgálatok lehetnek bejelentés nélküliek, de lehetnek előre bejelentettek is.

Általában a biztos a munkatársait bízza meg a vizsgálatok lefolytatásával, akik megbízólevéllel tudnak belépni egy-egy bv. intézetbe. A helyszínen tájékoztatást kérhetnek az intézet parancsnokától a fogvatartottak és az állomány elhelyezési körülményeiről, problémáiról, terveikről. Áttekinthetik az intézet házirendjét és más dokumentumokba is bele nézhetnek. Bejárhatják az intézetet, körletet, sétáló udvart, orvosi rendelőt, zárkákat tekinthetnek meg, és fogvatartottakat is megszólaltathatnak.

A helyszíni tapasztalatok összegzése előtt a jogszabályi lehetőségekkel összevetik a vizsgálók a helyszíni tapasztalataikat. Ezek alapján az ombudsman jelentésben összegzi megállapításait, következtetéseit, és megfogalmazza az észlelt alkotmányos joggal összefüggő visszásságokat, valamint azokat az intézkedéseit, melyeket alkalmasnak, célravezetőnek tart a visszásság megszüntetésére.

Ha a visszásság jogszabályra - annak hiányára, hiányosságára, nem egyértelmű, fölösleges rendelkezésére - vezethető vissza, akkor jogalkotással kapcsolatos intézkedést tesz az ombudsman, ha pedig úgy ítéli meg, hogy az adott intézetben az általa feltárt visszásság megszüntethető, akkor az intézet parancsnokánál kezdeményezi azt. Végül, ha véleménye szerint olyan nagy jelentőségű a visszásság, ami országos parancsnoki intézkedést igényel, akkor ajánlással él az országos parancsnok felé.

Ha panasz alapján jár el a biztos, akkor felkérheti az adott intézet parancsnokát vizsgálat tartására, de felkérheti az országos parancsnokot is átfogó vizsgálat lefolytatására. Ilyenkor a vizsgálat tapasztalatai mellett kéri az annak alapjául szolgáló dokumentumok, iratok megküldését is. Ezek alapján ugyanúgy jár el, mint a már említett helyszíni vizsgálat esetén.

Nagyon fontos, hogy a hatályos jogi szabályozás szerint a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartottak írásbeli panaszait az országgyűlési biztoshoz ellenőrzés nélkül küldhetik el.

Mint említettük, elsősorban az országgyűlési biztos munkatársai folytatnak helyszíni vizsgálatokat megbízólevéllel a bv. intézetekben, de személyesen is volt már több intézetben: utóellenőrzésként a szirmabesenyői fiatakorúak bv. intézetében tartott helyszíni vizsgálatot. Az intézet igazgatójával áttekintette a korábbi jelentésének tapasztalatait, az ajánlásaira adott miniszteri válaszok nyomán pedig közösen arra a következtetésre jutottak, hogy pozitív változás következett be, és mintegy egy év alatt javult a fiatakorúak fogva tartási helyzete Szirmabesenyőn.

Személyesen járt a biztos a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet Venyige utcai objektumában is. Ott azt tapasztalta, hogy a jogszabályban előírtaknál kétszer több embert tartanak fogva. A személyi állomány túlterhelt. Mindez sérti az előzetesen letartóztatottak emberi méltóságához való jogát, az embertelen, megalázó bánásmód közvetlen veszélyét idézi elő, de sérül az intézet dolgozóinak emberi méltóságához való joga is. Ezért felkérte az illetékes minisztert, hogy középtávon gondoskodjon az előzetesházak – kiemelten a Fővárosi Bv. Intézet Venyige utcai objektuma – zsúfoltságának csökkentéséről, valamint az előzetesen letartóztatottak foglalkoztatási, képzési feltételeinek megteremtéséről. A miniszter az ombudsmani kezdeményezésekkel nem értett egyet.

A következő intézet, ahol személyesen járt a biztos, a szegedi Csillagbörtön volt. Ott kiemelkedő szakmai színvonalú munkát tapasztalt, de rámutatott arra is, hogy az elítéltek elhelyezési körülményeinek és a dolgozók munkafeltételeinek javítására több milliárd forintos beruházásra lenne szükség.

A Szombathelyi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben más bv. intézetekhez képest kiáltó különbségeket észlelt a biztos. Először itt találta úgy, hogy a börtönben átgondoltabbak, emberibbek az elítéltek és az ott dolgozók körülményei.

A Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetnél tett látogatását és vizsgálatát követően arra a következtetésre jutott, hogy túltelített az intézet. Az országban ugyanis mindössze három korszerű, európai szintű büntetés-végrehajtási intézet épült (Veszprém, Tiszalök, Szombathely), és más intézetekből szállítanak ide rabokat. Hogy el tudják őket helyezni, a négyfős

cellákban, 6-8 fő tölti büntetését. Rámutatott a biztos, hogy a túltelítettség miatt fennáll annak a komoly veszélye, hogy ha a helyzet nem változik, a meglévő dolgozói létszámmal nem látható el megfelelő szinten a nevelői munka.

Pozitív tapasztalatokat vont le az ombudsman a Tiszalöki Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben észlelte alapján. A 700 férőhelyes börtönben az elítéltek európai körülmények között tölthetik le szabadságvesztés büntetésüket, lehetőségük van tanulásra és munkavégzésre, sportolásra is. Az egy- vagy kétszemélyes zárkák és azok felszereltsége tisztességes, kulturált elhelyezést biztosít. A fogvatartottak egészségügyi ellátását külön kétszintes épületblokkban, szakképzett orvosok és ápolók végzik. A konyha felszereltsége modern, naponta több mint húszféle étrend szerint főznek. A házasság és a család védelmét elősegítve Tiszalökön kérelemre akár havonta engedélyeznek családi beszélőt, sőt karácsonykor is fogadhattak látogatót, a beszélő asztal mellett, ülve zajlik, a kisebb gyermekeknek játszósarkot is berendeztek. Az egy nevelőre jutó elítélti létszámot az ombudsman elfogadhatónak ítélte meg. A fogvatartotti létszámhoz viszonyítva viszont kevés az intézetben a körletfelügyelő és a pszichológus. A tiszalöki intézetben a legmodernebb biztonsági berendezések szolgálják a fogvatartás rendjét és biztonságát.

Az országgyűlési biztos mindezek elismerése mellett – és a korábbi, szombathelyi hasonló börtönvizsgálatában tapasztaltak alapján – sürgős jogszabály-módosítást javasolt az állam és a magánüzemeltetésű börtönök viszonyának pontosítására. A „PPP” konstrukcióban épült intézetekben (Tiszalök, Szombathely) elhelyezett fogvatartottak, az üzemeltetést ellátó külső vállalkozások, valamint az elítéltek őrzését, felügyeletét és ellenőrzését, vagyis a szakmai munkát ellátó büntetés-végrehajtási szervezet egymáshoz való viszonyát (jogviszonyát), pl. az esetleges kártérítési felelősséget, a jogállami elvárásoknak megfelelő biztonsággal nem rendezi jogszabály. Ez abból adódik, hogy szerződéses jogviszony az üzemeltető és az országos parancsnokság között áll fenn. E „külső jogviszony” (ún. intézeten kívüli jogviszony) jogszabályi háttérének hiánya pedig a jogállamiság elvét és az abból fakadó jogbiztonság követelményét sérti. A Belügyminisztérium tájékoztatása szerint a Nemzeti Fejlesztési Minisztériumban – többek között – megkezdődött a „PPP” konstrukcióban épült bv. intézetek pénzügyi és jogi átvilágítása, melynek eredménye ismeretében megteszik az esetlegesen feltárt problémák megoldását célzó intézkedéseket. Ennek során figyelemmel

lesznek az ombudsmani jelentésben hivatkozott joghézag kezeléséhez szükséges feladatokra is.

Emberi körülményeket talált az ombudsman a munkatársai által közelmúltban meglátogatott két intézetben a baracskai Közép-Dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben és a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézethez tartozó Mélykúton és Sándorházán, pedig a baracskai intézet mintegy három éve még Közép-Európa egyik legelmaradottabb börtöne volt. Két éve a pálhalmi intézetben is több javítani valót talált az ombudsman. Mára sok kifogás a múlté.

Baracskán és a pálhalmi intézethez tartozó objektumokban az elmúlt években több épületet felújítottak, korszerűbb kazánokat és konyhát építettek és nem csak a fogvatartottak, hanem a személyzet elhelyezésén is javítottak. Az átalakítás után jobbak a körülmények, a zárkák mérete, felszereltsége, a zárkákban lévő, zárható WC megfelel az elvárásoknak, de a munkálatok átmenetileg a szokásosnál nagyobb kényelmetlenséget is jelentettek. A helyszíni vizsgálat idején éppen Baracskán kellett háromemeletes ágyakban összezsúfolni a tatarozás alatt álló cellák lakóit, ami felvetette az embertelen, megalázó bánásmód, illetve büntetés veszélyét. Általánosságban azonban az elítéltek mindkét intézetben emberi tartózkodásra alkalmas környezetben tölthetik le büntetésüket.

A pálhalmi intézetben tettek követték a biztos csaknem két évvel korábbi helyszíni vizsgálata után megfogalmazott javaslatait. A női fogvatartottak mélykúti intézetében a parancsnok négyre emelte az orvos korábbi heti kétszeri rendelési idejét. Valamennyi, így a korábban kifogásolt fegyelmi zárkákban is van már folyóvíz. Az intézet házirendjét átdolgozták, a fegyelmi elkülönítés szabályait a magasabb rendű jogszabályokhoz igazították, a nevelők korábbi létszámhiányát a parancsnok átcsoportosítással próbálta enyhíteni.

Mindkét intézetben javult az élelmezés, sőt, Baracskán a fogvatartottak még egy mintaadaggal is összevethetik az étel mennyiségét, a minőségről pedig negyedévente írásban nyilatkozhatnak. Az intézet kiemelt figyelmet fordít a fogvatartottak egészségügyi ellátására, munkáltatására, oktatásban való részvételére, a szabadidő hasznos eltöltésére. Igyekszik olyan programokat biztosítani, amelyek kis költséggel sok fogvatartottnak nyújtanak értelmes időtöltést. Több könyvtár és kondicionáló-terem áll

rendelkezésre, kedveltek a hétvégi versenyek, vetélkedők, a nyelvi, irodalmi, képzőművészeti, horgászati önképző körök és szakkörök.

Az ombudsman vizsgálata Baracskán azt is megállapította, hogy az elítéltek számához képest elegendő felügyelő és nevelő dolgozik az intézetben, de több pszichológusra lenne szükség és elkerülhetetlen a két szakorvosi státusz betöltése, valamint a fogorvos rendelési idejének növelése is. Baracskán is, Pálhalmán is kevés a csomagvizsgáló berendezés, ami akár biztonsági problémát is jelenthet.

A nyári hőségriadó idején mindkét intézetben megfelelően alkalmazkodtak a különleges helyzethez. Baracskán és Pálhalmán is gondoskodtak a zárkák megfelelő szellőzéséről, a napi – akár többszöri – zuhanyozásra is lehetőség volt. Pálhalmán az elítéltek szúnyoghálót is felszerelhettek, Baracskán pedig példaértékű, hogy – mert a biztonsági feltételeket úgy alakították ki – a fogvatartottak napközben bármikor kimehetnek a szabad levegőre.

Az országgyűlési biztos megállapításairól minden esetben tájékoztatta az illetékes minisztert, a büntetés-végrehajtás országos parancsnokát, valamint az intézetek vezetőit, egyben javasolta a még fennálló problémák mielőbbi orvoslását.

Végül szeretnénk érinteni a fogvatartottak öngyilkossági hajlamának intézetekbeni pozitív kezelését. Ezeket sajnos teljes egészben nem tudják elkerülni az intézetek, de számuk stagnálni látszik, 7-8 eset fordul elő évente. A tapasztalatok szerint az öngyilkossági hajlamot erősíti a börtönökben a letartóztatási sokk, az intézetek telítettsége, egyes lelki-pszichológiai tényezők. Különlegesen veszélyes, ha a fogvatartottat elkülönítik, illetve ha kevés az amúgy is túlterhelt és alultervezett létszámú személyzet, különösen éjszaka vagy hétvégén. Természetesen az öngyilkossági esetekből egy is sok, de amíg a fogvatartottakat falak és rácsok választják el a külvilágtól, az általános egészségügytől és a civil szférától, szervezetektől ezek az esetek kezelhetőek ugyan, de nem szüntethetők meg.

6. A tendenciák összegzése

Az elmúlt 3 évben sok minden javult a büntetés-végrehajtási intézetekben, tehát van fogadókészség a büntetés-végrehajtásért felelős vezetők részéről arra, hogy az ombudsmani kritikákat elfogadva, jobb körülményeket

teremtsenek az elítélteknek. Például a zárkák mérete nőtt, felszereltsége javult, javítottak a WC-ken és zárhatóvá tették sok helyen, folyó vizet vezettek be pl. a fegyelmi zárkákba is. Természetesen a korszerűsítések, építkezések azzal járnak, hogy a fogvatartottak továbbra is ott élnek, esetleg zsúfoltságban, háromemeletes ágyakon alhatnak. Ez azonban csak átmeneti jelenség és mindez azért történik, hogy később jobb legyen.

A túlzásúfoltság nem egységes a börtönökben, a nyugati megyékben (új börtönökben) vannak helyek.

Javult a börtönökben az ételek minősége és mennyisége is (pl. baracskai mintaadag, nyilatkozattételi lehetőség, Szombathelyen viszont le kellett egyszerűsíteni az étlapot).

Javult az egészségügyi ellátás színvonala is, bár pszichológusból és orvosból sok helyen ma is hiány van.

Több helyen hiányos a nevelői, felügyelői létszám is, ami a biztonságos fogvatartást veszélyeztetheti. A biztonsághoz tartozik a csomagvizsgálók hiánya, valamint a beléptető rendszerek korszerűsítésének a szükségessége.

A lelki- vallási gondozás szinte mindenhol megoldott. A szabadidő tevékenység hasznos eltöltésére is odafigyelnek az intézetek, szakköröket, vetélkedőket szerveznek. Az oktatásra is egyre nagyobb igényük van a raboknak.

Egyre kevesebb viszont a fogvatartottak foglalkoztatási lehetősége, ugyanis a gazdasági válság hatása a börtönökbe is begyűrűzött.